

บทที่ 3

แบบจำลองทางคณิตศาสตร์และโครงสร้างการทำงานของโปรแกรม

ในงานวิจัยเรื่อง “แบบจำลองทางคณิตศาสตร์ชนิดพีชซึ่งเพื่อแก้ปัญหการสับเปลี่ยนหม้อ-แปลงจำหน่าย” มีส่วนประกอบหลักแบ่งออกเป็น 3 ส่วนประกอบด้วย

- 3.1 ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัย
- 3.2 แบบจำลองทางคณิตศาสตร์
- 3.3 โครงสร้างการทำงานของโปรแกรม

3.1 ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัย

3.1.1 กลุ่มตัวอย่างหม้อแปลงจำหน่าย

ในงานวิจัยนี้ใช้ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างหม้อแปลงจำหน่ายชนิด 3 เฟสที่เป็นทรัพย์สินของ กฟภ.ที่ติดตั้งจำนวนทั้งสิ้น 709 เครื่องในพื้นที่รับผิดชอบของการไฟฟ้าส่วนภูมิภาคจังหวัดลำปาง (กฟภ.ลำปาง) ซึ่งประกอบด้วยพื้นที่ 11 ตำบลใน 2 อำเภอ ได้แก่ อำเภอเมืองลำปางและอำเภอแม่-เมาะ ดังแสดงดังตารางที่ 3.1 ข้อมูลกลุ่มตัวอย่างนี้อาศัยข้อมูลจากการวัดปริมาณโหลดในช่วงการ-ใช้ไฟฟ้าสูงสุดจากแต่ละจุดติดตั้งของหม้อแปลง โดยใช้ช่วงเวลาที่ทำการตรวจวัดจากฐานข้อมูล-โครงการวิจัยภาระไฟฟ้า (Load Research) ของ กฟภ.จากกราฟลักษณะการใช้ไฟฟ้า (Load Profile) ของผู้ใช้ไฟฟ้าแต่ละประเภท ซึ่งข้อมูลผู้ใช้ไฟที่ติดตั้งมิเตอร์ต่อกับหม้อแปลงจำหน่ายชนิด 3 เฟสที่-เป็นทรัพย์สินของ กฟภ.แต่ละเครื่องนั้น ประกอบด้วย ประเภทของผู้ใช้ไฟดังนี้

ประเภท 10 หมายถึง	บ้านอยู่อาศัยที่ใช้พลังงานไฟฟ้าไม่เกิน 150 หน่วยต่อเดือน
ประเภท 11 หมายถึง	บ้านอยู่อาศัยที่ใช้พลังงานไฟฟ้าเกิน 150 หน่วยต่อเดือน
ประเภท 20 หมายถึง	กิจการขนาดเล็กที่มีความต้องการพลังงานไฟฟ้าเฉลี่ยใน 15-นาที่ต่ำกว่า 30 กิโลวัตต์
ประเภท 60 หมายถึง	ส่วนราชการและองค์กรที่ไม่แสวงหากำไร
ประเภท 80 หมายถึง	ไฟฟ้าชั่วคราว

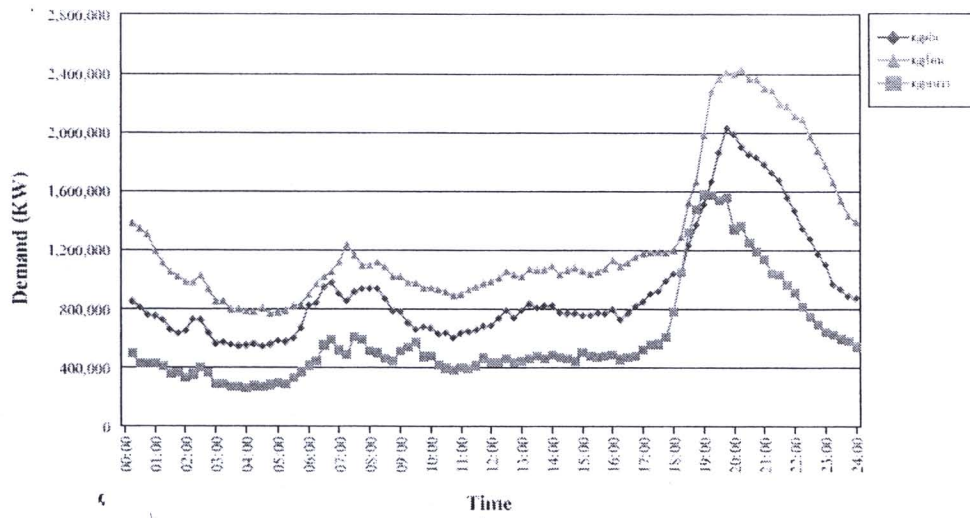
จากรูปที่ 3.1 แสดงถึงกราฟลักษณะการใช้ไฟฟ้าของโหลดประเภท 10, 11, 20 และ 60 ซึ่งรับ-กระแสไฟฟ้าจากหม้อแปลงจำหน่ายของ กฟภ.ซึ่งมีการใช้โหลดช่วงสูงสุดของวันในช่วงเวลา-ประมาณ 19.00-21.00 น. ส่วนโหลดประเภทส่วนราชการและองค์กรที่ไม่แสวงหากำไรมีการใช้-โหลดช่วงสูงสุดของวันในช่วงเวลาประมาณ 14.00-15.00 น.

ตารางที่ 3.1 แสดงจำนวนหม้อแปลงจำหน่ายแยกตามพื้นที่ของจุดติดตั้ง

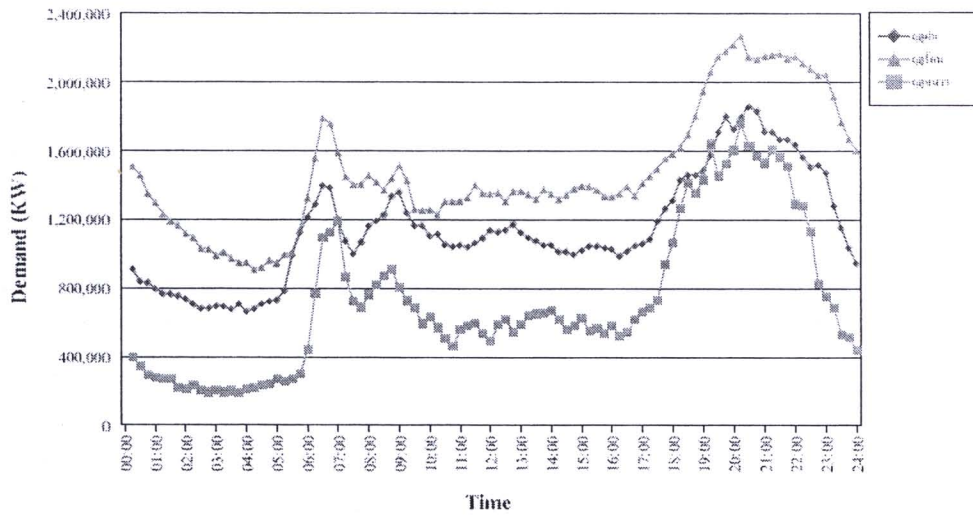
จุดติดตั้งแยกตำบล	จำนวน (เครื่อง) แยกตามพิกัดหม้อแปลง											
	50(N)	50(O)	100(N)	100(O)	160(N)	160(O)	250(N)	250(O)	315(N)	315(O)	400(N)	400(O)
กล้วยแพะ	1	2	1	3	1	3	4		1			
ชมพู	2	7	8	7	5	18	3	15		3		
ตันธงชัย	5	4	3	8	5	9	6	7				
ทุ่งฝ่าย	3	7	2	10		3		2				
นิคมพัฒนา	1	2		3								
บ่อแฮ้ว	1	8	5	9	7	17	6	12		1		
บ้านคำ	2	3	1	5	2							
บ้านเป้า		5		6	4	3						
บ้านแสง			2	5	1	2		1				
บ้านเสด็จ		1	1	6	1	2	1	6				
บ้านเอื้อม		2		7		5		1				
บุญนาคนพัฒนา				3	1		1					
ป่งแสนทอง	1	1		14	4	9	1	4		2		1
พระบาท	8	11	3	21	12	26	5	8				1
พิชัย	4	15	3	16	8	16	5	7			1	
เวียงเหนือ		1		4	2	6	2	13		1		
สบตุ๋ย		1	1	3	3	12	4	20		1		1
สวนดอก		1	1	2		7	4	11				1
หัวเวียง			1	1	4	3		5		2		3
จางเหนือ		1	1	1								
นาสัก	1	4	1	5								
บ้านดง		1	1	1	1		2	1				
แม่เมะ	3	4		7	10	10	7	2				
สบป่าด				5	2							
รวม	32	81	35	152	73	151	51	115	1	10	1	7
												709

หมายเหตุ.- พิกัด(O) หมายถึง หม้อแปลงที่ กฟผ.จัดซื้อก่อนปี พ.ศ.2543

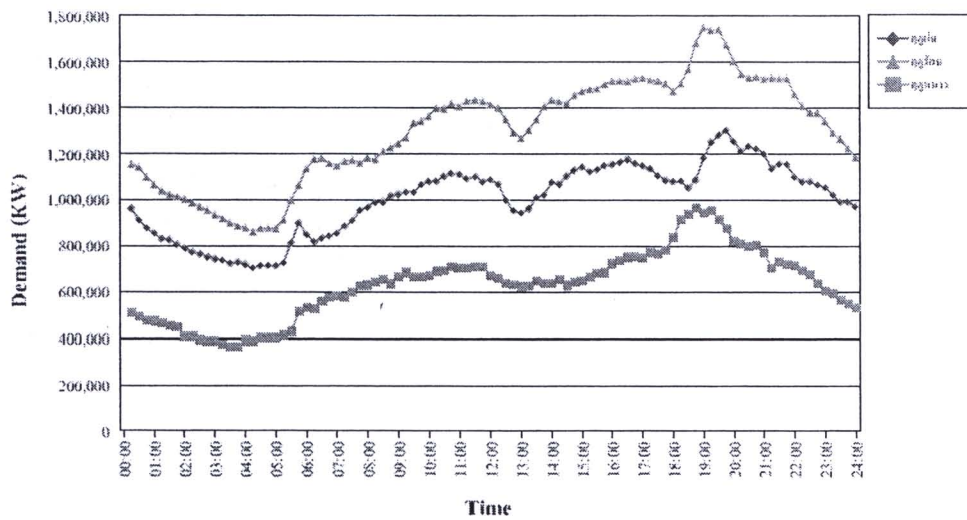
พิกัด(N) หมายถึง หม้อแปลงที่จัดซื้อตั้งแต่ปี พ.ศ.2543 เป็นต้นมาภายหลังการปรับปรุงข้อกำหนดการจัดซื้อให้มีค่ากำลังไฟฟ้าสูญเสียในหม้อแปลงต่ำลง

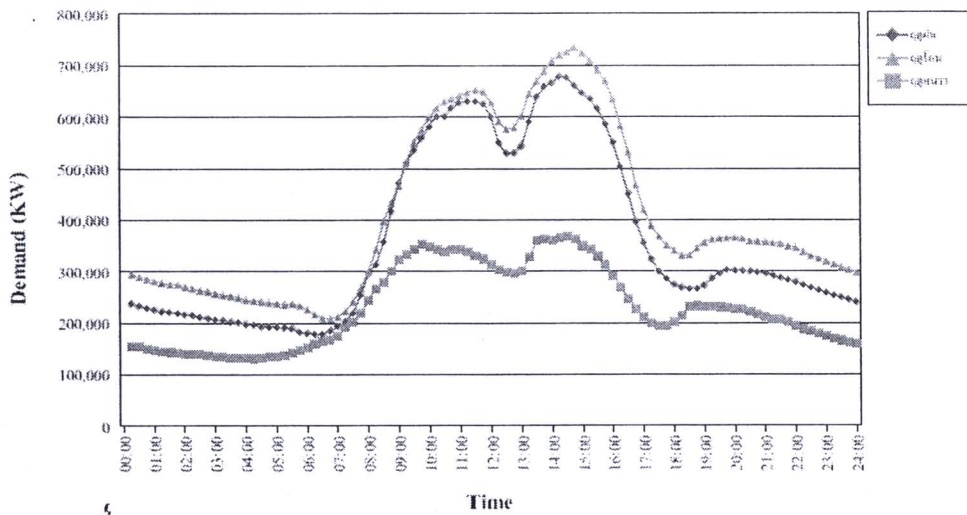
รูปที่ 3.1 ก)

รูปที่ 3.1 ข)

รูปที่ 3.1 ค)

รูปที่ 3.1 ง)

รูปที่ 3.1 ลักษณะการใช้ไฟฟ้าของผู้ใช้ไฟฟ้าที่ใช้งานหม้อแปลงจำหน่ายของ กฟภ.

ก) ประเภท 10 ข) ประเภท 11 ค) ประเภท 20 ง) ประเภท 60

3.1.2 ค่าตัวประกอบการใช้ประโยชน์ของหม้อแปลงจำหน่าย

ในงานวิจัยนี้ใช้ผลจากการตรวจวัดโหลดในช่วงการใช้ไฟฟ้าสูงสุดของหม้อแปลงจำหน่ายจากกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัย โดยค่าตัวประกอบการใช้งานของหม้อแปลงจำหน่ายสามารถหาได้จากปริมาณโหลดสูงสุดเทียบกับพิกัดขนาดของหม้อแปลงจำหน่ายดังที่แสดงในสมการ (2.1) และสมมติฐานที่ใช้ในงานวิจัยนี้กำหนดให้หม้อแปลงจำหน่ายชนิด 3 เฟสทุกเครื่องจ่ายโหลดในสถานะสมดุล (Balanced Phase) เมื่อพิจารณาที่ค่าตัวประกอบกำลัง¹ (Power Factor) เท่ากับ 1 ซึ่งหมายถึงกำลังไฟฟ้าปรากฏ (Apparent Power; S) มีค่าเท่ากับกำลังไฟฟ้าจริง (Real Power; P)

ค่าตัวประกอบการใช้ประโยชน์ของหม้อแปลงจำหน่ายของหม้อแปลงกลุ่มตัวอย่างก่อนทำการสับเปลี่ยนมีค่าตัวประกอบการใช้ประโยชน์เท่ากับ 0.4104 หรือคิดเป็นร้อยละ 41.04

ตัวอย่างข้อมูลโหลดสูงสุดและจำนวนผู้ใช้ไฟแยกตามประเภทแสดงดังตารางที่ 3.3 สำหรับข้อมูลทั้งหมดได้แสดงไว้ที่ ภาคผนวก ก

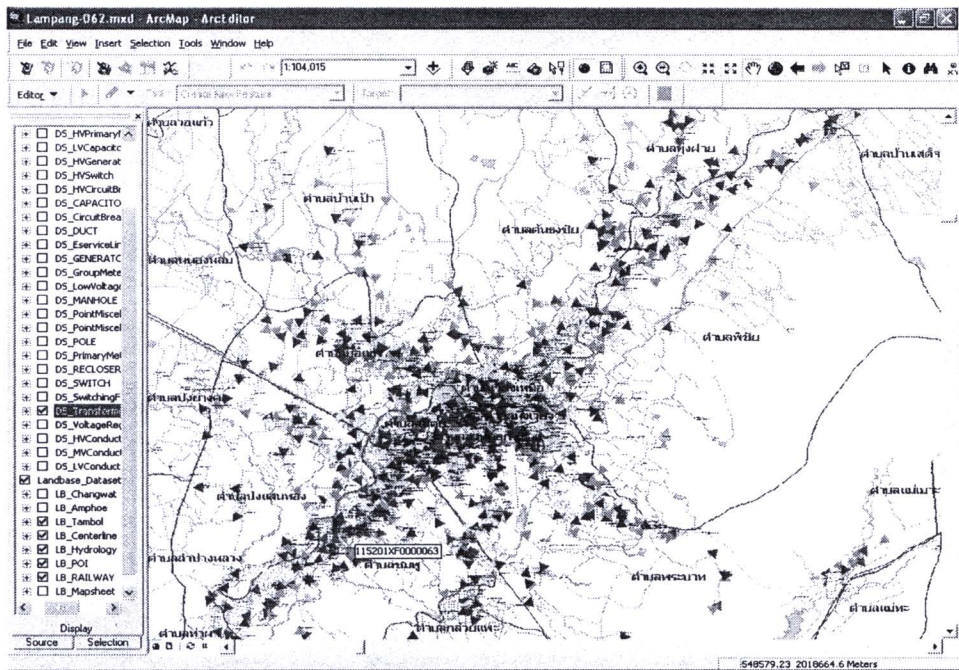
¹ ตัวประกอบกำลัง (Power Factor) คือ อัตราส่วนระหว่างกำลังไฟฟ้าที่ใช้อย่างแท้จริง (วัตต์) กับ กำลังไฟฟ้าปรากฏ (โวลต์-แอมแปร์) หากระบบไฟฟ้าใดมีค่าตัวประกอบกำลังที่ดีจะทำให้กระแสไฟฟ้าที่ไหลในวงจรไฟฟ้าลดลง ลดกำลังไฟฟ้าสูญเสียในตัวนำ ลดแรงดันไฟฟ้าตกและช่วยเพิ่มประสิทธิภาพระบบไฟฟ้าทั้งระบบ

3.1.3 พิกัดจุดติดตั้งของหม้อแปลงจำหน่าย

พิกัดจุดติดตั้งหม้อแปลงจำหน่ายอ้างอิงจากข้อมูลแผนที่ระบบไฟฟ้าของ กฟภ.(โครงการ-ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์เฟส 2) ตัวอย่างแสดงดังตารางที่ 3.2

ตารางที่ 3.2 แสดงตัวอย่างพิกัดจุดติดตั้งหม้อแปลงจำหน่ายจากข้อมูลแผนที่ระบบไฟฟ้า

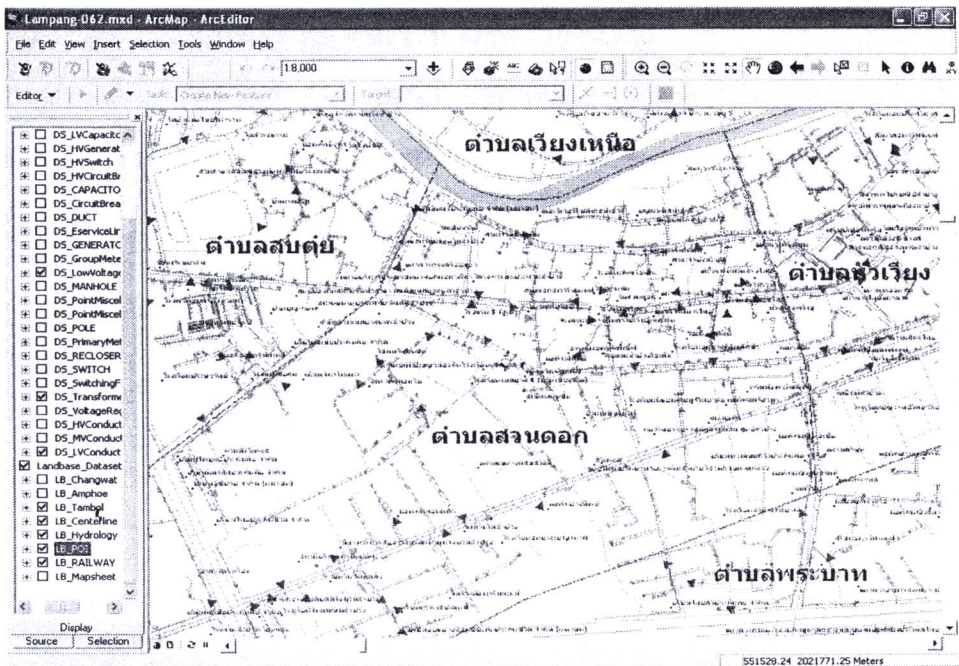
เลขหม้อแปลง	ตำบล	พื้นที่	พิกัด	X	Y
20-002863	คันธงชัย	ชนบท	160(O)	552797.72678100000	2023568.30498000000
20-006714	นาสัก	ชนบท	100(O)	583619.91867500000	2021265.98461000000
21-000362	บ่อแฉ้ว	ชนบท	160(O)	546929.14158900000	2025032.84099000000
23-000757	ชมพู่	ธุรกิจ	160(O)	549411.97797400000	2020060.54988000000
24-011297	แม่เมาะ	ชนบท	100(O)	573915.55572100000	2022671.38812000000
24-016040	เวียงเหนือ	เมือง	250(O)	553680.10318300000	2023153.53887000000
25-000519	บ่อแฉ้ว	ชนบท	50(O)	550691.15709700000	2024635.66242000000
26-004921	บ่อแฉ้ว	ชนบท	50(O)	551497.09533500000	2025214.70971000000
26-005005	พิชัย	ธุรกิจ	50(O)	561180.92692800000	2030563.80021000000

รูปที่ 3.2 ภาพรวมของจุดติดตั้งหม้อแปลงจำหน่ายกลุ่มตัวอย่างบนแผนที่ระบบไฟฟ้า

ตารางที่ 3.3 แสดงตัวอย่างข้อมูลโหลดสูงสุดและจำนวนผู้ใช้ไฟแยกตามประเภท ณ แต่ละจุดจ่ายโหลดหม้อแปลงจำหน่าย

เลข หม้อแปลง	สถานที่ติดตั้ง	kVA	Peak Load (kW)	%UF	จำนวนผู้ใช้ไฟแยกตามประเภท (ราย)				
					ที่อยู่อาศัย		ธุรกิจ ขนาดเล็ก	หน่วยงาน ราชการ	ไฟเกษตร
					10	11			
20-002863	จัดสรรข้างวัดหนองละคร-สป.	160(O)	64.31	40.19	23	111	2	2	138
20-006714	บ้านแม่จาง หมู่ 1-แม่เมะ	100(O)	50.37	50.37	126	28	6	2	164
21-000362	บ้านท่าข้าว	160(O)	72.87	45.54	52	36	17	1	107
23-000757	บ้านนาแก้วใต้ ถ.พหลโยธิน-สป.	160(O)	129.59	81.00	36	53	37	2	129
24-011297	บ้านห้วยคิง-แม่เมะ	100(O)	40.94	40.94	122	23	1	5	151
24-016040	หน้าวัดประตูดินฝั่ง-ลำปาง	250(O)	79.97	31.99	58	105	12	6	184
25-000519	จัดสรรโครงการบ้านน่ออยู่ซอยโกสุมาเขต ม.15	50(O)	5.93	11.87		11	1		15
26-004921	จัดสรรหลังวัดคู่คำ (นายสามารถ)-ลำปาง	50(O)	6.90	13.80	10	7	5		22
26-005005	บ้านปงวัง ม.6 ต.พิชัย-กฟผ.พิชัย	50(O)	35.01	70.02	15	9	10	2	36
26-008201	อาคารพาณิชย์ ซอยตรงข้าม ร.ร.ประชาธิปไตย-กฟผ.สป.	50(O)	9.73	19.46		3	1		4
52-003574	บ้านป่าขาม ฝั่ง ว.สารพัดช่าง-สป.	160(O)	65.51	40.95	28	34	17	2	83
52-003575	หมู่บ้านเอื้อนสายคำ ถ.ลำปาง-แม่ทะ	160(O)	16.96	10.60		40	2		43
52-004825	อาคารฯ ข้างตลาดพระบาท(ใหม่) ถ.สนามบิน	50(O)	70.30	140.61	21	28	20	1	73
52-005319	อาคารฯ หน้า Big C ฝั่ง Big C ถ.ไฮเวย์-	160(O)	21.45	13.41		6	7		13
52-005320	หมู่บ้านจิตต์อริวัลส์ 2 บ้านทรายใต้ ม.8 ต.พิชัย	160(O)	29.12	18.20	8	75	2		85

รูปที่ 3.3 ตัวอย่างจุดติดตั้งหม้อแปลงจำหน่ายกลุ่มตัวอย่างบนแผนที่ระบบไฟฟ้า

3.1.4 ค่าตัวประกอบกำลังไฟฟ้าสูญเสีย

ค่าตัวประกอบกำลังสูญเสียที่ใช้ในงานวิจัยนี้ ได้จากการศึกษาเพื่อประมาณความสัมพันธ์ระหว่างตัวประกอบกำลังสูญเสียและตัวประกอบโหลดจากสายป้อนของ กฟภ. โดย กฟภ.ร่วมกับศูนย์บริการวิชาการแห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และจากผลการศึกษาพฤติกรรมการใช้ไฟฟ้าแยกตามประเภทการใช้ไฟฟ้าเพื่อประมาณกำลังไฟฟ้าสูญเสียจากค่าตัวประกอบโหลดจะได้ค่าตัวประกอบกำลังไฟฟ้าสูญเสียสำหรับจุดติดตั้งหม้อแปลงจำหน่ายของ กฟภ.

เมื่อนำไปค่าตัวประกอบโหลดไปแทนในสมการ (2.3) จะได้ค่าตัวประกอบกำลังสูญเสียของแต่ละประเภทโหลดดังตารางที่ 3.4

ตารางที่ 3.4 ค่าตัวประกอบกำลังสูญเสียที่ประมาณจากค่าตัวประกอบโหลด

ประเภทโหลด	ค่าตัวประกอบโหลด	ค่าตัวประกอบกำลังสูญเสีย
หม้อแปลงจำหน่าย กฟภ.เขตชนบท	0.4306	0.2663
หม้อแปลงจำหน่าย กฟภ. ในเขตเมือง	0.5707	0.4065
หม้อแปลงจำหน่าย กฟภ. ในย่านธุรกิจ	0.6831	0.5381

3.1.5 ต้นทุนพลังงานไฟฟ้าสูญเสียในหม้อแปลงจำหน่าย

ต้นทุนที่เกิดจากพลังงานไฟฟ้าสูญเสียภายในหม้อแปลงจำหน่ายประกอบด้วย พลังงานไฟฟ้าสูญเสียในแกนเหล็กและพลังงานไฟฟ้าสูญเสียในขดลวด

(1) พลังงานไฟฟ้าสูญเสียในแกนเหล็ก - หม้อแปลงจำหน่ายแต่ละพิคัดขนาดจะมีค่ากำลังไฟฟ้าสูญเสียในแกนเหล็กแตกต่างกัน สำหรับหม้อแปลงจำหน่ายของ กฟภ. ที่ติดตั้งในระบบจำหน่ายจะมีผลรวมของพลังงานไฟฟ้าสูญเสียในแกนเหล็กเมื่อพิจารณาในช่วงเวลาตลอดทั้งปี

(2) พลังงานไฟฟ้าสูญเสียในขดลวด - หม้อแปลงจำหน่ายแต่ละเครื่องมีค่ากำลังไฟฟ้าสูญเสียขึ้นกับกำลังไฟฟ้าสูญเสียของหม้อแปลงจำหน่าย ค่าตัวประกอบการใช้ประโยชน์ของหม้อแปลงจำหน่ายและค่าตัวประกอบกำลังไฟฟ้าสูญเสียของจุดจ่ายโหลด ซึ่งได้จากการประมาณพลังงานไฟฟ้าสูญเสียตามที่กล่าวไว้ในบทที่ 2

3.1.6 ต้นทุนค่าใช้จ่ายในการสับเปลี่ยนหม้อแปลงจำหน่าย

ต้นทุนค่าใช้จ่ายในการสับเปลี่ยนหม้อแปลงจำหน่าย ประกอบด้วย

(1) ต้นทุนค่าอุปกรณ์-ค่าแรง เป็นต้นทุนคงที่จากระบบประมาณการค่าใช้จ่ายในการก่อสร้าง รื้อถอน ย้ายระบบไฟฟ้าของ กฟภ. ซึ่งอ้างอิงจากอัตราค่าแรงขั้นต่ำและจำนวนชั่วโมงการทำงาน ซึ่ง กฟภ. จะเกิดต้นทุนดังกล่าวเมื่อหม้อแปลงจำหน่ายมีการสับเปลี่ยนเพิ่ม/ลดขนาดหม้อแปลงจำหน่ายให้เหมาะสมกับโหลด

งานวิจัยนี้กำหนดให้ค่าแรงที่เกิดขึ้นจากการสับเปลี่ยนหม้อแปลงจำหน่ายมีค่าเท่ากับ 10 เปอร์เซ็นต์ของค่าแรงตามประมาณการของ กฟภ.

ตารางที่ 3.5 ค่าอุปกรณ์-ค่าแรงตามประมาณการในการรื้อถอน/ติดตั้งหม้อแปลงจำหน่ายของ กฟภ.

พิคัด (kVA)	รื้อถอนหม้อแปลงจำหน่าย จากจุดจ่ายโหลดเดิม			ติดตั้งที่จุดจ่ายโหลดใหม่		
	ค่าอุปกรณ์	ค่าแรง	รวม	ค่าอุปกรณ์	ค่าแรง	รวม
50	-	122.00	122.00	-	244.00	244.00
100	-	122.00	122.00	-	244.00	244.00
160	-	122.00	122.00	-	244.00	244.00
250	-	220.50	220.50	-	441.00	441.00
315	-	220.50	220.50	-	441.00	441.00
400	-	220.50	220.50	-	441.00	441.00

สำหรับค่าอุปกรณ์และค่าแรงในการรื้อถอน/ติดตั้งหม้อแปลงจำหน่ายที่ระบุตารางที่ 3.5 ซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่มีการแบ่งจ่ายโหลดสมดุลระหว่างสายป้อนแรงต่ำตามมาตรฐานการติดตั้งหม้อแปลงจำหน่ายและสายป้อนแรงต่ำที่ออกจากหม้อแปลงของ กฟภ. ซึ่งหม้อแปลงจำหน่ายขนาด 50-160 kVA ใช้สายป้อนแรงต่ำ จำนวน 2 ชุดและหม้อแปลงจำหน่ายขนาด 250-400 kVA ใช้สายป้อนแรงต่ำจำนวน 3 ชุดในรูปแบบเดียวกันทั้งหมด อย่างไรก็ตามในงานวิจัยนี้จะไม่คิดต้นทุนค่าอุปกรณ์เนื่องจากสามารถสับเปลี่ยนหมุนเวียนใช้งานระหว่างจุดติดตั้งของหม้อแปลงจำหน่ายได้

(2) ต้นทุนค่าขนส่ง เป็นต้นทุนผันแปรที่ขึ้นกับระยะระหว่างจุดติดตั้งหม้อแปลงจำหน่าย ซึ่งในงานวิจัยนี้ใช้ระยะขจัด (Displacement) ระหว่างพิกัดของจุดจ่ายโหลดหม้อแปลงจำหน่ายจากแผนที่ระบบไฟฟ้าของ กฟภ.

สำหรับการหาระยะขจัดระหว่างพิกัดของจุดจ่ายโหลดหม้อแปลงจำหน่าย สามารถคำนวณได้จากสมการ (3.1)

$$D_{ij} = \sqrt{(x_i - x_j)^2 + (y_i - y_j)^2} \quad (3.1)$$

โดยที่ x_i, x_j คือ พิกัดในแนวแกน x ของจุดจ่ายโหลดหม้อแปลงจำหน่าย
 y_i, y_j คือ พิกัดในแนวแกน y ของจุดจ่ายโหลดหม้อแปลงจำหน่าย

3) มูลค่าสินทรัพย์หม้อแปลงจำหน่าย คือ มูลค่าสินทรัพย์ประเภทหม้อแปลงจำหน่ายตามบัญชีที่เป็นทรัพย์สินของ กฟภ. ที่อ้างอิงตามมูลค่าคงเหลือปัจจุบันของ กฟภ. สำหรับการคิดมูลค่าตามบัญชีนั้น กฟภ. กำหนดให้หม้อแปลงจำหน่ายแต่ละเครื่องจะมีระยะเวลาใช้งาน 20 ปี และจะเริ่มคิดค่าเสื่อมราคาตั้งแต่วันที่เบิกหม้อแปลงจากคลังพัสดุไปติดตั้งใช้งานในอัตราปีละ 5 เปอร์เซ็นต์ของราคาซื้อ

4) ต้นทุนค่าเสียโอกาสในการจำหน่ายไฟฟ้า เป็นต้นทุนค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการงดจ่ายกระแสไฟฟ้าชั่วคราว เพื่อทำการสับเปลี่ยนหรือบำรุงรักษาหม้อแปลงจำหน่ายของ กฟภ. ซึ่งสามารถประมาณได้จากหน่วยจำหน่ายในขณะที่ยังงดจ่ายกระแสไฟฟ้าชั่วคราวซึ่งขึ้นกับโหลด ณ ช่วงเวลาที่ปฏิบัติงาน สำหรับในทางปฏิบัติการสับเปลี่ยนหม้อแปลงใช้เวลาประมาณ 30-60 นาทีต่อหนึ่งจุดจ่ายโหลด

3.2 แบบจำลองทางคณิตศาสตร์สำหรับการสับเปลี่ยนหม้อแปลงจำหน่าย

3.2.1 ฟังก์ชันวัตถุประสงค์

ฟังก์ชันวัตถุประสงค์ของงานวิจัยนี้ ประกอบด้วย 4 วัตถุประสงค์ ได้แก่

(1) ต้นทุนค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับการสับเปลี่ยนหม้อแปลงจำหน่ายมีค่าน้อยที่สุด

$$\begin{aligned}
 \text{Minimize Cost} = & \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n CF_{ij} \delta_{ij} + C_t \times \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n D_{ij} \delta_{ij} \\
 & + C_L \times 8760 \times \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n P_{iron,i} \delta_{ij} \\
 & + C_L \times 8760 \times \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n P_{Cu,i} \times LSF_j \times UF_{ij}^2 \delta_{ij} \\
 & + \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n C_{ast,j} \delta_{ij} + \sum_{i=1}^n \sum_{j=1}^n C_{opr,j} \delta_{ij}
 \end{aligned} \quad (3.2)$$

(2) ค่าเฉลี่ยของค่าตัวประกอบการใช้ประโยชน์หม้อแปลงจำหน่ายมีค่าน้อยที่สุด

$$\text{Minimize } \text{avg}(UF_{ij}) \quad (3.3)$$

(3) ค่าเฉลี่ยระดับความเป็นสมาชิกของค่าตัวประกอบการใช้ประโยชน์ของหม้อแปลงจำหน่ายมีค่ามากที่สุด

$$\text{Maximize } \text{avg } \mu_{ij}(UF_{ij}) \quad (3.4)$$

(4) ระดับความเป็นสมาชิกของต้นทุนค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องกับการสับเปลี่ยนหม้อแปลงจำหน่าย และค่าเฉลี่ยระดับความเป็นสมาชิกของตัวประกอบการใช้ประโยชน์ของหม้อแปลงจำหน่ายมีค่ามากที่สุด

$$\text{Maximize } \alpha (\mu_{ij}(\text{Cost})) + (1-\alpha)(\text{avg } \mu_{ij}(UF_{ij})) \quad (3.5)$$

3.2.2 เงื่อนไข

เงื่อนไขที่ใช้ในงานวิจัยนี้ ประกอบด้วย

(1) หม้อแปลงจำหน่ายที่รื้อถอนจากจุด i สามารถติดตั้งได้ 1 ครั้ง

$$\sum_{i=1}^n \delta_{ij} = 1, j = 1, 2, 3, \dots, n \quad (3.6)$$

(2) หม้อแปลงจำหน่ายติดตั้งที่จุด j สามารถรื้อถอนได้ 1 ครั้ง

$$\sum_{j=1}^n \delta_{ij} = 1, i = 1, 2, 3, \dots, n \quad (3.7)$$

(3) ตัวแปรตัดสินใจ มีค่าเท่ากับ 0 หรือ 1

$$\delta_{ij} \in \{0, 1\} \quad (3.8)$$

เมื่อ i : จุดจ่ายโหลดใหม่ (จุดที่ย้ายหม้อแปลงมาติดตั้ง)

j : จุดจ่ายโหลดเดิม

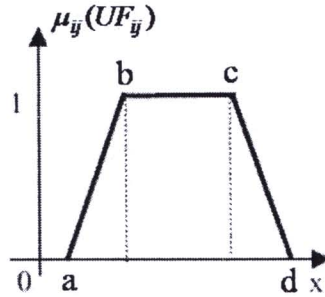
CF_{ij} : ต้นทุนค่าอุปกรณ์-ค่าแรง กรณีมีการรื้อถอนหม้อแปลงจำหน่ายจากจุดจ่ายโหลดเดิมไปติดตั้งที่จุดจ่ายโหลดใหม่ (บาท)

- C_t : ต้นทุนค่าขนส่งต่อหน่วยระยะทาง (บาทต่อกิโลเมตร) ในที่นี้กำหนดให้มีค่าเท่ากับ 6.5 บาทต่อกิโลเมตร
- D_{ij} : ระยะทางกรณีมีการรื้อถอนหม้อแปลงจำหน่ายจากจุดจ่ายโหลดเดิมไปติดตั้งที่จุดจ่ายโหลดใหม่ (กิโลเมตร)
- C_L : ต้นทุนพลังงานไฟฟ้าต่อหน่วยจำหน่าย (บาทต่อกิโลวัตต์-ชั่วโมง) ในที่นี้กำหนดให้มีค่าเท่ากับ 2.7607 บาทต่อหน่วยจำหน่าย
- $P_{iron,i}$: กำลังไฟฟ้าสูญเสียในแกนเหล็กของหม้อแปลงจำหน่ายที่จุดจ่ายโหลดใหม่ (วัตต์)
- $P_{Cu,i}$: กำลังไฟฟ้าสูญเสียในขดลวดของหม้อแปลงจำหน่ายที่จุดจ่ายโหลดใหม่ (วัตต์)
- LSF_j : ค่าตัวประกอบกำลังไฟฟ้าสูญเสีย ณ จุดจ่ายโหลดเดิม
- UF_{ij} : ค่าตัวประกอบการใช้ประโยชน์ของหม้อแปลงจำหน่าย ณ จุดจ่ายโหลดใหม่ ซึ่งเป็นหม้อแปลงที่ถูกย้ายจากจุดจ่ายโหลดเดิม
- $C_{ast,j}$: มูลค่าหม้อแปลงที่เป็นทรัพย์สินของ กฟภ. ณ จุดจ่ายโหลดเดิม
- $C_{otg,j}$: ต้นทุนค่าใช้จ่ายในที่เกิดการงดจ่ายกระแสไฟฟ้าเพื่อสับเปลี่ยนหม้อแปลง ณ จุดจ่ายโหลดเดิม
- $\mu_{ij}(UF_{ij})$: ระดับความเป็นสมาชิกของค่าตัวประกอบการใช้ประโยชน์หม้อแปลงจำหน่าย (ปริมาณฟัซซี่) ณ จุดจ่ายโหลดใหม่ซึ่งเป็นหม้อแปลงที่ถูกย้ายจากจุดจ่ายโหลดเดิม
- δ_{ij} : ตัวแปรตัดสินใจ มีค่าเท่ากับ 1 กรณีการรื้อถอนหม้อแปลงจำหน่ายจากจุดจ่ายโหลดเดิมไปติดตั้งที่จุดจ่ายโหลดเดิม สำหรับกรณีอื่นมีค่าเท่ากับ 0
- α : ค่าคงที่ ในที่นี้กำหนดให้มีค่าเท่ากับ 0.3
- n : จำนวนหม้อแปลงจำหน่ายที่ใช้ในงานวิจัยนี้ จำนวนทั้งสิ้น 709 เครื่อง

3.2.3 ปริมาณฟัซซี่

ค่าตัวประกอบการใช้ประโยชน์ของหม้อแปลงจำหน่ายที่แต่ละจุดจ่ายโหลด จะต้องอยู่ในช่วงที่ยอมรับได้และเป็นปริมาณที่ไม่แน่นอน สามารถปรับค่าได้ ซึ่งขึ้นกับความต้องการของผู้ออกแบบระบบจำหน่ายแรงดันและระยะเวลาของการวางแผนจำหน่ายไฟฟ้า เนื่องจากในความเป็นจริงแล้วหม้อแปลงจำหน่ายสามารถรองรับโหลดสูงสุดได้ในช่วงระหว่าง 0-100% โดยไม่ทำให้อายุการใช้งานของหม้อแปลงจำหน่ายสั้นลงในกรณีปกติ

ในงานวิจัยนี้ ได้กำหนดระดับความพึงพอใจของค่าตัวประกอบการใช้ประโยชน์หม้อแปลงจำหน่าย ซึ่งในที่นี้แทนด้วยฟังก์ชันความเป็นสมาชิกรูปสี่เหลี่ยมคางหมู (Trapezoidal Membership Function) ซึ่งประกอบด้วยพารามิเตอร์ $[a \ b \ c \ d]$ เท่ากับ $[0 \ 0.3 \ 0.5 \ 1.0]$ และนำไปแทนในสมการ (3.9)

รูปที่ 3.4 แสดงฟังก์ชันความเป็นสมาชิกของปริมาณฟัซซี่รูปสี่เหลี่ยมคางหมู

$$\mu_{ij}(UF_{ij}) = \begin{cases} 0 & UF_{ij} < a \\ \frac{UF_{ij} - a}{b - a} & a \leq UF_{ij} \leq b \\ \frac{d - UF_{ij}}{d - c} & c \leq UF_{ij} \leq d \\ 0 & d < UF_{ij} \end{cases} \quad (3.9)$$

3.3 โครงสร้างการทำงานของโปรแกรม

3.3.1 โปรแกรมที่ใช้ในงานวิจัย

งานวิจัยนี้ใช้วิธีเชิงพันธุกรรมเพื่อแก้ปัญหาการสับเปลี่ยนหม้อแปลงจำหน่ายโดยใช้โปรแกรม MATLAB เวอร์ชัน 7.10 (R2010a) เนื่องจากมีโครงสร้างพื้นฐานการคำนวณในการปฏิบัติการในรูปเมตริกซ์และรองรับการนำเข้าข้อมูลในปริมาณมาก ซึ่งเหมาะสมกับปริมาณข้อมูลกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัยนี้

3.3.2 การทำงานของวิธีเชิงพันธุกรรมที่ใช้ในงานวิจัย

ในงานวิจัยนี้จะใช้วิธีเชิงพันธุกรรมแบบสลับเปลี่ยนลำดับ (Permutation Based Genetic Algorithm) เพื่อแก้ปัญหาการสับเปลี่ยนหม้อแปลงจำหน่าย โดยเริ่มต้นจากการเข้ารหัสด้วยตัวเลขจำนวนเต็มแทนตำแหน่งของหม้อแปลงที่จะถูกสับเปลี่ยนและกำหนดประชากรเริ่มต้นโดยแทนด้วยค่าเดิมก่อนการสับเปลี่ยนหม้อแปลง แล้วใช้กระบวนการหาคำตอบโดยตัวปฏิบัติการทางสาย

พันธุ์ด้วยการครอสโอเวอร์และการมิวเทชัน จนได้ชุดคำตอบของโครโมโซมที่จะนำไปหาค่าความเหมาะสมที่ดีที่สุด

จากนั้นจึงนำชุดโครโมโซมที่ได้มาผ่านการเลือกแบบจัดลำดับ (Ranking Selection) จากนั้นจึงเข้าสู่กระบวนการการแทนที่ แล้วจึงวนกลับไปผ่านตัวปฏิบัติการเพื่อหาโครโมโซมที่มีค่าความเหมาะสมที่ดีที่สุดต่อไป

3.3.3 การเข้ารหัสโครโมโซมแบบสลับเปลี่ยนลำดับ (Permutation Encoding)

ในงานวิจัยนี้ใช้การเข้ารหัสของโครโมโซมแบบสลับเปลี่ยนลำดับโดยการเข้ารหัสด้วยตัวเลขจำนวนเต็มตั้งแต่ 1 ถึง 709 ซึ่งแสดงถึงหม้อแปลงจำหน่ายจากจุดจ่ายโหลดเดิมที่นำมาสับเปลี่ยนโดยอ้างอิงถึงแต่ละตำแหน่งของจุดจ่ายโหลดหม้อแปลงจำหน่ายด้วยตำแหน่งที่ยีนส์ในโครโมโซมจำนวน 709 ตำแหน่ง

ตำแหน่งที่ (จุดจ่ายโหลดที่)	1	2	3	4	5	6	7	...	709
จุดจ่ายโหลดเดิมของหม้อแปลงจำหน่ายที่นำมา	3	2	5	4	9	7	6	...	1

รูปที่ 3.5 ตัวอย่างการเข้ารหัสของโครโมโซม

ตัวอย่างการเข้ารหัสของโครโมโซมแสดงดังรูปที่ 3.3 ได้แก่ หม้อแปลงจำหน่ายจากจุดจ่ายโหลดที่ 3 จะถูกรื้อถอนและนำมาติดตั้งที่จุดติดตั้งที่ 1

3.3.4 ฟังก์ชันค่าความเหมาะสมและประชากรเริ่มต้น

ในงานวิจัยนี้ ใช้สมการฟังก์ชันวัตถุประสงค์เป็นสมการฟังก์ชันค่าความเหมาะสม ได้แก่ สมการ (3.2) ถึง (3.5) และกำหนดให้ชุดหม้อแปลงจำหน่ายที่ติดตั้งอยู่เดิมเป็นค่าเริ่มต้น

3.3.5 การครอสโอเวอร์

3.3.5.1 การครอสโอเวอร์แบบจุดเดียว

การครอสโอเวอร์แบบจุดเดียว (One-point Crossover) เป็นการสลับสายพันธุ์ระหว่างประชากรรุ่นพ่อแม่กับประชากรรุ่นพ่อแม่ โดยโครโมโซมของประชากรรุ่นลูกหลานจะมีสายพันธุ์ของแต่ละประชากรต้นกำเนิดอยู่อย่างละหนึ่งส่วน สำหรับจุดตัดในการทำครอสโอเวอร์ได้มาจากการสุ่มเลือก ขั้นตอนการครอสโอเวอร์แบบจุดเดียวมียังนี้

- (1) สุ่มเลือกยีนส์จากโครโมโซมรุ่นพ่อแม่
- (2) คัดลอกชุดยีนส์ที่อยู่หน้าตำแหน่งที่สุ่มได้จากโครโมโซมรุ่นพ่อแม่ (1) และคัดลอกชุดยีนส์ที่อยู่หลังตำแหน่งที่สุ่มได้จากโครโมโซมรุ่นพ่อแม่ (2)

(3) นำชุดยีนส์ที่ได้ทั้งสองมารวมกันเป็นโครโมโซมรุ่นลูก

(4) ตรวจสอบและค้นหายีนส์ที่มีตัวเลขจำนวนเต็มที่ซ้ำ แล้วแทนที่ด้วยตัวเลขจำนวนเต็มที่ไม่มีในโครโมโซมโดยการเติมแบบเรียงจากซ้ายไปขวาของโครโมโซม

ตัวอย่างการครอสโอเวอร์แบบจุดเดียวแสดงดังรูปที่ 3.6

รูปที่ 3.6 แสดงตัวอย่างรูปแบบการครอสโอเวอร์แบบจุดเดียว

3.3.5.2 การครอสโอเวอร์แบบวงรอบ

การครอสโอเวอร์แบบวงรอบ (Cycling Crossover) กระทำโดยการอ้างอิงตำแหน่งระหว่างโครโมโซมของประชากรต้นกำเนิดเป็นจนครบวงรอบเมื่อตัวเลขที่ทำการสุ่มได้ในครั้งแรกกับตัวเลขของตำแหน่งสุดท้ายที่อ้างอิงเป็นเลขเดียวกัน ขั้นตอนการครอสโอเวอร์แบบวงรอบมีดังนี้

(1) เลือก/สุ่มเลือกตำแหน่งยีนส์จากโครโมโซมรุ่นพ่อแม่

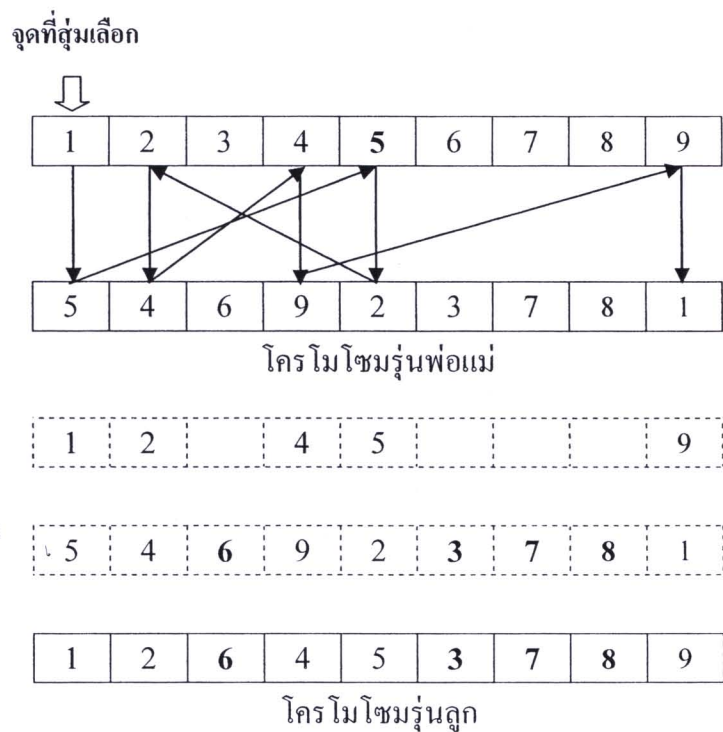
(2) วางตัวเลขของยีนส์จากโครโมโซมรุ่นพ่อแม่ลงที่ตำแหน่งยีนส์เดียวกันของโครโมโซมรุ่นลูก

(3) ตรวจสอบยีนส์ที่ตำแหน่งตรงกันบนโครโมโซมรุ่นพ่อแม่อีกตัวหนึ่ง จากนั้นนำตัวเลขของยีนส์นี้ไปค้นหาตัวเลขเดียวกันที่โครโมโซมรุ่นพ่อแม่ว่าอยู่ที่ตำแหน่งใด

(4) ทำซ้ำตามข้อที่ (2) และ (3) จนกว่าตัวเลขที่ทำการสุ่มได้ในครั้งแรกกับตัวเลขของตำแหน่งสุดท้ายที่อ้างอิงเป็นเลขเดียวกัน

(5) สลับตำแหน่งยีนส์ระหว่างโครโมโซมพ่อแม่ในตำแหน่งยีนส์ที่ไม่อยู่ในวงรอบ

ตัวอย่างการครอสโอเวอร์แบบวงรอบแสดงดังรูปที่ 3.7

รูปที่ 3.7 แสดงตัวอย่างรูปแบบการครอสโอเวอร์แบบวงรอบ

3.3.6 การมิวเทชันแบบสับเปลี่ยน

การมิวเทชันเป็นกระบวนการในการเปลี่ยนแปลงลักษณะของยีนส์ภายในโครโมโซมให้มีความแปลกใหม่มากขึ้น แต่สำหรับปัญหาการสลับเปลี่ยนลำดับนั้น การมิวเทชันนิยมใช้การสับเปลี่ยนระหว่างตำแหน่งของยีนส์ในโครโมโซมทั้งเป็นคู่และแบบสลับขกลุ่มเป็นชุด

การมิวเทชันในงานวิจัยนี้ใช้การมิวเทชันแบบสับเปลี่ยน (Swap Mutation) ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

- (1) กำหนดจำนวนคู่ของยีนส์ที่จะทำการแลกเปลี่ยนตำแหน่ง
- (2) สุ่มเลือกยีนส์โครโมโซมจากประชากรรุ่นพ่อแม่
- (3) สุ่มจุดที่จะทำการมิวเทชันแล้วทำการสับเปลี่ยนระหว่างยีนส์ในโครโมโซม

ตัวอย่างการมิวเทชันแบบแลกเปลี่ยนแสดงดังรูปที่ 3.8

รูปที่ 3.8 แสดงตัวอย่างรูปแบบการมิวเทชันที่ใช้ในงานวิจัย

สำหรับการมิวเทชั่นที่ใช้ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้เพิ่มเทคนิคการป้องกันการเกิดการสับเปลี่ยนระหว่างหม้อแปลงจำหน่ายชนิดเดียวกันเพื่อลดระยะเวลาการค้นหาคำตอบของวิธีเชิงพันธุกรรม

3.3.7 การคัดเลือกแบบจัดอันดับ

การคัดเลือกแบบจัดอันดับ (Ranking Selection) เป็นการจัดอันดับเพื่อเลือกประชากรที่มีค่าความเหมาะสมที่ดี โดยประชากรที่มีค่าความเหมาะสมที่ดีที่สุดจะมีโอกาสถูกเลือกมากที่สุด โดยโครโมโซมจะถูกจัดเรียงให้มีอันดับ r ตามค่าความเหมาะสม โครโมโซมที่มีค่าความเหมาะสมที่ดีที่สุดจะมีอันดับ N โดยที่ N คือจำนวนโครโมโซมทั้งหมด (N เป็นค่าอันดับที่มากที่สุด) ในขณะที่โครโมโซมที่มีค่าความเหมาะสมที่ด้อยที่สุดจะมีอันดับ 1

วิธีการเลือกแบบจัดอันดับมีข้อดีคือ โอกาสในการถูกคัดเลือกจะไม่แปรผันกับขนาดของค่าความเหมาะสมแต่จะขึ้นกับอันดับของโครโมโซม อย่างไรก็ตามวิธีการดังกล่าวจะมีผลทำให้การเข้าสู่คำตอบของวิธีเชิงพันธุกรรมช้า เนื่องจากโครโมโซมที่ด้อยกว่ามีโอกาสที่ดีขึ้นในการถูกคัดเลือกเมื่อเทียบกับวิธีการเลือกแบบอื่น